

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
Gençlik ve Edebiyat Hatıraları

Bilgi Yayınevi, 1969 (1 baskı)

İletişim Yayınları 109 • Yakup Kadri Karaosmanoğlu Bütün Eserleri 19

ISBN-13: 978-975-470-056-5

© 1990 İletişim Yayıncılık A.Ş. (1. Basım)

1-13. BASKI 1990-2017, İstanbul

14. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Bahriye Çeri

KAPAK Fatoş Gencosman

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Seçkin Oktay

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Gençlik ve Edebiyat Hatıraları

i l e t i Ő i m

Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1960'lı yıllarda.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	11
Mehmet Rauf.....	13
Şahabettin Süleyman ve Fecr-i Âti	23
Refik Halit.....	47
Ahmet Haşim.....	77
Yahya Kemal.....	113
Cenap Şahabettin.....	149
Süleyman Nazif.....	171
Abdülhak Hâmid.....	189
Tevfik Fikret.....	213
Abdülhak Şinasi Hisar.....	233
Halide Edip Adivar.....	253

ÖNSÖZ

*Tövbe yâ Rabbi hatâ râhına gittiklerime
Bilüb ettiklerime bilmeyüb ettiklerime*

Hatıralarımın başına geçirdiğim bu beyit yerine aziz dostum Ahmet Haşim'in:

*Bize bir zevk-i tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyada*

mısralarını koyabilirdim ama, şu var ki, arkamda bıraktığım uzak geçmişi hayalimde tekrar yaşarken “zevk” diyebileceğim bir şey duymamaktayım. Hattâ, tam tersine, hayıflanmaya, yerinmeye ya da hayal kırıklığına benzer birtakım yürek sıkıntılarına kapılmaktayım. Çünkü, o geçmişte birçok yanlış davranışlar, kaçırılmış fırsatlar, erişilmemiş amaçlar görmekteyim.

Gerçi, bunun vebali yalnız benim boynumda değildir. On beş on altı yaşında tek başıma hayata atıldığım zaman, Paul Verlaine'in *Zavallı Gaspard* manzumesindeki bahtsız öksüzden hiç farkım yoktu. Türlü engeller ve kaderin türlü terslikleriyle bir labirent halini almış olan yolumu kendi kendime sökmüştüm. Nereye gitmek için? Onu da bana gösteren olmamıştı. Dante'nin sık bir ormana benzettiği hayatta insanlar birer ağaç gibi ilgisiz ve duygusuzdu.

Onun içindir ki, insanlarda bulamadığımı, pek genç yaşından beri kitaplarda aramaya başlamıştım. Türkçe, Fransızca edebî ve felsefi elime ne geçerse okuyordum ve bu suretle yalnızlıktan, kimsesizlikten kurtulmaya çabalıyordum. Kitaplar benim için hem birer dost, hem birer rehber yerini tutuyordu. Ama, ne dereceye kadar iyi dost, ne dereceye kadar gerçek rehber? Doğrusu, orasını pek kestiremiyordum. Çok sonradan anladığım bir şey vardır ki, o da iyi veya kötü, gerçek veya düzme hepsinin birden bana soyut bir dünya görüşü vermiş olmalarıydı. Ben bu çeşit dünya görüşünden, yani bu fikir macerasından ancak hayatın realiteleriyle doğrudan doğruya temas ettikten sonra kurtulabilecektim.

Kurtulmak dedim; ama bu sözü ne kadar yerinde kullandığımı bilmiyorum. Kurtulmak eğer bir selâmete ermek eylemi ise oldukça yanlış bir ifadeye bulunmuş olduğuma hükmetmek lazım gelir. Bu da tamamıyla ayrı bir çözümleme ve eleştirme konusu teşkil eder.

Oysa ben, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* adını taktığım bu yazılara ne bir hayat felsefesi, ne de bir otobiyografya niteliği vermek niyetindeyim. Hele, bunlarda elli altmış yıllık fikir ve edebiyat tarihimiz üzerinde bir deneme yapmak hiç aklımdan geçmiyor. Göreceksiniz ki, o devir boyunca tanıdığım şair ve yazarları anlatırken kronolojik bir sıra bile takip etmemişimdir; kendimi hafızamın serbest seyrine bırakmışımdır.

MEHMET RAUF¹

İlk gençlik çağında, beni en derin bir tesir altında bırakan kitaplardan başlıcası, Edebiyat-ı Cedide romancılarından Mehmet Rauf'un *Eylül*² romanı olmuştur. Bunun sebebi de –şimdi yaptığım ruh tahliline göre– hayalimde yaşadığım büyük aşklardan birinin en tipik örneğini bu romanda buluşumdur. Kaldı ki, Halit Ziya³ ve Hüseyin Cahit⁴ gibi üs-

-
- 1 Mehmet Rauf (1875-1931). Servet-i Fünûn romancılarından. Bahriye Mektebi'ni bitirdi. 1908'de *Zambak* adlı pornografik sayılabilecek roman yüzünden askerlikten atıldı. Çeşitli kadın dergileri çıkardı. Sanatının en başarılı eserini *Eylül* romanıyla verdi; psikolojik roman örneği olan *Eylül*'de olduğu gibi öteki eserlerine de aşk maceralarını konu yaptı.
 - 2 *Eylül*, ilkin Servet-i Fünûn'da tefrika edilmiş (1900), bir yıl sonra kitaplaşmıştır. Türk edebiyatının ilk psikolojik roman örneği sayılır.
 - 3 Halit Ziya Uşaklıgil (1886-1945). Servet-i Fünûn romancılarından. İzmir'de *Nevruz* (1884) ve *Hizmet* (1886) gazetelerini çıkardı. 1893'de İstanbul'a geldi, Servet-i Fünûn topluluğuna girdi. *Mavi ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu* adlı romanları, en ünlü eserleridir.
 - 4 Hüseyin Cahit Yalçın (1874-1957). Servet-i Fünûn yazarlarından. *Hayat-ı Muhayyel*, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri*, *Niçin Aldatılmış* adlı hikâye kitapları ve *Hayal İçinde* adlı romanı *Kavgalarım* adlı eleştiri kitabı vardır. Cumhuriyet sonrasında daha çok siyasî yazarlık yapmış *Fikir Hareketleri* (1933-1940) adlı dergiyi çıkarmıştır.

tadlar *Eylül*'ü bir şaheser ve yazarını bir dahi olarak ilan etmekte birbirleriyle adeta yarışa girmiş idiler.

Burada bir “mazi sıygası”nı kullanıyorum; çünkü, ben bu yazarları okumaya başladığım zamanlarda onların sesleri sadaları, Sultan Hamit'in bir iradesiyle, çoktan işitilmez olmuştu ve bu hale girişleri ise benim gözümdeki itibarlarını büsbütün artırmıştı. Başta Mehmet Rauf olmak üzere, her biri bana birer efsane kahramanı gibi görünüyordu. Onun için, İstanbul'a ilk gidişimde, ilk işim kendilerini, hiç değilse uzaktan görmek imkânını aramak olmuştu. Bu imkânı da ancak İzmir İdadisi arkadaşlarımdan Şahabettin Süleyman'ın yardımıyla bulabileceğimi düşünerek hemen ona başvurmuştum.

Şahabettin Süleyman, o sıralarda Mülkiye Mektebi'nde yüksek tahsilini yapmakta idi ve kendisi de benim gibi Edebiyat-ı Cedide'nin bu üç kutbunun hayranlarından. Hattâ, biliyordum ki, iki üç yıl önce, Halit Ziya'ya bu hayranlığımı ifade eden bir mektup yazıp göndermiş ve büyük üstad tarafından pek nezaketli bir cevap almıştı. Buna rağmen, kendisine arzumu söyler söylemez, yüzünü buruşturmuş ve “Çok zor bir iş bu, çok zor...” diye mırıldanmıştı. Şahabettin Süleyman'a göre, hepsinin peşinde bir hafiye varmış. Bu yüzden şehirde serbestçe dolaşmaktan çekinirler ve kimseyle temas etmek istemezlermiş.

Lakin, –ne garip tesadüf!– çocukluk arkadaşımın bu görüşmemizin üstünden birkaç gün geçmeyecekti ki, Tepebaşı anfitiyatrosunda verilen bir operet matinesinde, tıknaz ve cüce denilecek kadar kısa boylu bir adam gelip bizim önümüzdeki sıraya oturacak; Şahabettin Süleyman da, kulağıma eğilerek: “İşte, Mehmet Rauf bu” diyecekti.

Hangi Mehmet Rauf? *Eylül* romanını yazan Mehmet Rauf mu? O benim hayalimde, bu romanın kahramanından, Edebiyat-ı Cedide deyimlerine göre, “latif, zarif, müstesna

Mehmet Rauf (1914)

ve mutarra” [taze, parlak] Suat Hanım’ın âşıkı ince duygulu Necip’ten başka biri değildi ve o Necip’in Suat Hanım gibi iffetli, temkinli bir genç kadının gönlünü çelebilmesi için, ruhî asaleti kadar birtakım bedenî meziyetlere de sahip olması lazım gelirdi. Oysa, önümüzde oturan adamda bu meziyetleri boş yere arıyor ve ona arkadan, enseden, yandan her bakışında, hayalimdeki Mehmet Rauf’tan uzaklaştıkça uzaklaşıyordum.

Bununla beraber, onda aradığımı bulmaktan henüz umudumu kesmiş değildim. Belki yüzünün ifadesinde, bakışlarında, konuşmasında zekâdan gelen bir pırıltı, bir çekicilik vardır diye düşünüyordum: Nitekim, bu düşüncenin sevkiyledir ki, tiyatrodan çıkar çıkmaz onun peşine düşecek ve Şahabettin Süleyman’ın girginliği sayesinde Tünel başında onunla birkaç dakika görüşmek fırsatını yakalayacaktım. Ama, asıl o zaman ben kendi hesabıma tam bir hayal kırıklığına uğrayacaktım. Mehmet Rauf, dudaklarının arasından anlaşılmasa bazı sözler mırıldanmış, kalın gözlük camlarının arkasından bize hiçbir şey ifade etmeyen bakışlarla bakmış, sonra, adeta bizden kaçarcasına sıvışıp gitmişti.

Acaba Şahabettin Süleyman’ın tahmin ettiği gibi, bizi “hafiye” mi sanmıştı? Benim, henüz terleyen bıyıklarımı ve on yedi yaşımın bütün toyluğu, sıkılğanlığı ile böyle bir tesir yapmama imkân yoktu ama, benden en az dört yaş büyük olan Şahabettin Süleyman burma bıyıkları, burundan takma gözlüğü, cerbezeli tavırlarıyla zavallı Mehmet Rauf’ta belki bir hafiye ürküntüsü uyandırmış olabilirdi. Fakat, şu da var ki, Şahabettin Süleyman yalnız bu nitelikleriyle göze çarpan bir kimse değildi. *Eylül* yazarı ona dikkatle bakmış olsaydı, Lavallier kravatıyla kırmızı yeleşini de görecek ve bir hafiye-nin ne kadar zıddı bir tip karşısında bulunduğunu sezecekti. Zira, bu biçim kravatların ve bu renkte yeleklerin o devir Batı âleminde Bohem artistler veya anarşist gençler tara-

fından takılıp giyildiğini onun da en az bizim kadar bilmesi lazım gelirdi. Çünkü, Mehmet Rauf, Edebiyat-ı Cedideciler içinde Batı kültürüne ve Batı âdetlerine en çok yaklaşmış olanlardan biriydi. Fransızca'dan gayri İngilizce'yi de bilmesi (Mehmet Rauf Bahriye Mektebi'nden yetişmiştir) ona, bu kültürün ışığını öbürleri gibi yalnız bir değil, iki pencereden almak imkânını vermişti. Bundan başka Mehmet Rauf, so luğunu Batı müziğinden alan bir melomandı. Nitekim, Halit Ziya, "Rigoletto" operasından esindiği *Mösyö Kanguru* adlı bir uzun hikâyesini –hatırimda kaldığına göre– "*Bu eserimi hayranı olduğum deha-yı sanatına ithaf ediyorum*" sözleriyle ona adamıştır.

Bir vakitler, *Eylül* yazarında sanat dehası bulan ve ona hayranlığını ifade eden yalnız Halit Ziya değildi. Başta bu yazarın en yakın arkadaşı Hüseyin Cahit olmak üzere, Edebiyat-ı Cedide okulunun kurucusu ve önderi Tevfik Fikret de onu aynı derecede beğenip överlerdi. Sonradan ne olmuş bilmiyorum; zavallı Mehmet Rauf'un yıldızı birdenbire sönmeğe başlamıştır. Bunun sebebini ise, özel hayatındaki derbederlikte ve avarelikte arayıp bulmak mümkündür sanırım.

Nitekim, Şahabettin Süleyman'ın bana anlattığına göre Mehmet Rauf, türlü gönül maceraları içinde çalkalanıp duran bir adammış. Tevfik Fikret'in delaletiyle kurduğu bir aile ocağını, ilk yılından itibaren bir harabeye çevirmiş, genç karısını küçücük çocuğuyla ortada bırakarak o kadından bu kadının peşinde dolaşmağa başlamış ve bu sıralarda İstanbul'un güzelliği, zarıflığı, kibarlığıyla tanınmış hanımlardan birine adeta karasevda denilecek bir aşkla tutulup meramına eremeyince intihara kalkışmıştır.

Bu intihar teşebbüsünü, yine Şahabettin Süleyman bana şu şekilde hikâye etmişti: Mehmet Rauf, kendini öldürmeğe karar veriyor; fakat, bu kararını yerine getirmeden bir gün

önce, dost ve arkadaşlarına veda etmeyi unutmuyor. Bunun üzerine kendisine henüz ilgi göstermekte olan Hüseyin Cahit'le *Servet-i Fünûn* dergisi sahibi Ahmet İhsan koşup* Bükükada'daki evine geliyorlar ve Mehmet Rauf'u pencerele-ri sınımsıkı kapalı, havası kömür kokularıyla zehirlenmiş bir odada yatağına uzanmış buluyorlar.

Bundan ötesini anlatmaya hacet yok. Bittabiü, hemen pencereleri açıyorlar, odanın ortasındaki yarı yanmış kömürle dolu mangalı dışarıya çıkarıyorlar ve bu suretle Mehmet Rauf da ölümden kurtulmuş oluyor.

Fakat, sert bir ahlâk hocası olan Tefvik Fikret'le hayatını bir kronometre gibi kurmayı kendine prensip edinmiş Uşşakizade Halit Ziya Beyefendi için baştan karaya vurmuş bu eski dostun ölümden kurtuluşu pek mutlu bir hadise teşkil etmemiş olsa gerektir. Zira, her ikisi de, yine Şahabettin Süleyman'ın bana anlattığına göre, yukarıda yazdığım sebepler dolayısıyla Mehmet Rauf'tan, zati selâmı sabahı kesmiş bulunuyorlardı.

Çok geçmeyecek, geriye kalan birkaç arkadaşı da onu kendi haline, kendi kaderine bırakıp birer birer yanından uzaklaşacaklardı. Nitekim, onu, Tünel başında tanıdığım tarihten iki üç yıl sonra, bu kaderin karartısı içinde yolunu büsbütün şaşırılmış, nereye gideceğini, ne yapacağını şaşırılmış bir adam durumunda bulacaktım. Meşrutiyet ilân edilmiş, basın, hürriyetine kavuşmuş, Mehmet Rauf'un eski dost ve arkadaşlarının her biri kendine göre refah veya ikbal merdivenlerini çıkmaya başlamış ve mesela bir vakitler, ondan

(*) Çok hesaplı ve işini bilir bir adam olan Ahmet İhsan bu münasebetle pek tuhaf bulduğu şu fıkrayı "Bir ev nasıl bir kostüm haline inkılap eder" mukaddemesiyle bize şöyle anlatırdı: "Mehmet Rauf," derdi, "o hanım uğruna yalnız canını fedaya kalkışmakla yetinmemiştir. Dünyada yegâne varlığı olan evini de satmış; bu suretle eline geçen paranın büyük bir kısmını az zamanda harcadıktan sonra, geriye kalanla bir piyano almış; daha sonra piyanoyu da satın kendine sık bir kostüm yaptırmıştır."

hep “Kardeşim Rauf” diye bahseden Hüseyin Cahit iktidar partisinin organı *Tanin* gazetesinin başına geçmiş; Halit Ziya Beyefendi padişahın başkâtibi olmuş; Tevfik Fikret’in manevi otoritesi memleket çapında genişlemiş ve... evet ve onun diğer bir yakın arkadaşı olan Selanik Mebusu Cavit Bey Maliye Nezareti’nin en gözde namzetlerinden biri mertebesine erişmiş bulunduğu halde Mehmet Rauf, vaktiyle “deha-yı sanatı” bunların hepsini hayran etmiş, *Eylül* ve *Siyah İnciler* yazarı Mehmet Rauf, basın âlemine henüz ayak basmış bir edebiyat heveslisi gibi, yazılarını yayınlatabilmek için, Babıâli Caddesi’ndeki gazete ve dergi idarehanelerinin önünde sıra bekliyordu ve buna muvaffak olamayınca, kimbilir nelerden tedarik ettiği beş on lirayla, ömrü birkaç ay bile sürmeyen dergiler çıkarıyordu.

İşte, bu çaresizlik ve yoksunluk içindedir ki, Edebiyat-ı Cedide’nin en temiz, en “hissi” aşk romanını yazan Mehmet Rauf, günün birinde *Zambak* adlı yarı pornografik bir roman neşretmek zorunda kalacak ve bu roman edebiyat-dışı büyük bir rağbet kazanacaktı. O zaman işittiğime göre, Mehmet Rauf da bundan kendine epeyce mühim bir maddî fayda sağlamıştır. Fakat, çok geçmeden *Zambak* âmme ahlâkına aykırı görülerek toplattırılmış, yazarı da –bunu anonim olarak yayınladığı halde– yakalanıp mahkemeye verilmiş ve hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

Mehmet Rauf, ne kadar zaman hapiste kaldı, hatırlamıyorum. Ama, o sıralarda eski arkadaşı Hüseyin Cahit’in ona, bir yardım olsun diye, *Tanin*’de Mehmet Nafiz imzasıyla birtakım edebî yazılar yazmak imkânını verdiğini biliyorum.

Bu elim [çok acı] hadise üstünden birkaç zaman geçecek, ona, bir gün, İzmir’de Frenk Mahallesi’nde Abajoli denilen bir Fransız kitapçısında rastgelecek ve halinden, tavrından, itinalı giyinişinden iyi bir durumda olduğunu sezecektim.